

Miroslaw P Czarkowski, Barbara Kondej

ODRA W 2002 ROKU

Słowa kluczowe: odra, choroby zakaźne, szczepienia, epidemiologia, zdrowie publiczne, Polska
Key words: measles, infectious diseases, vaccinations, epidemiology, public health, Poland

Liczba zachorowań na odrę, która w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych spadła w Polsce do poziomu poniżej 1 000 przypadków rocznie, a w latach 1999–2000 oscylowała wokół 100, w 2002 roku zmniejszyła się do 34 (zapadalność 0,09 na 100 000 ludności), tj. do najniższego poziomu, jaki kiedykolwiek odnotowano w Polsce (tab. I).

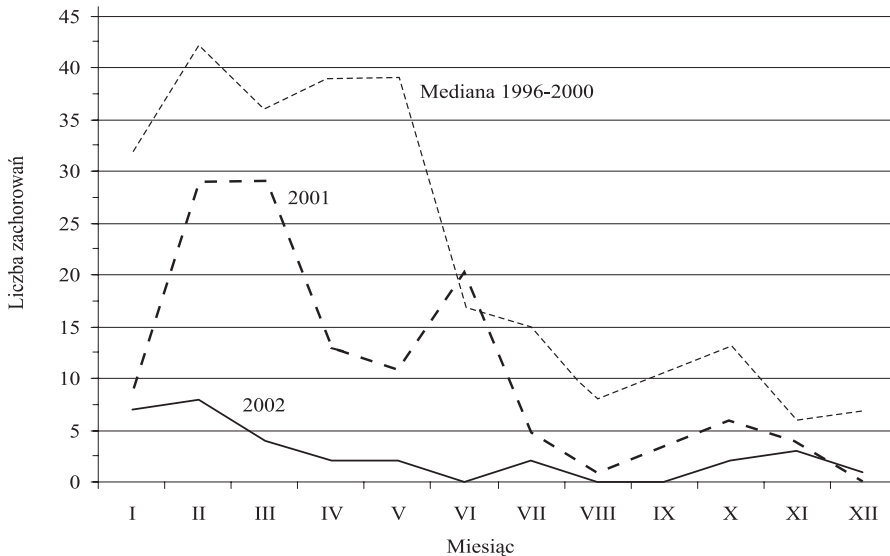
Tabela I. Odra w Polsce w latach 1960–2002. Liczba zachorowań i zgonów, zapadalność i umieralność na 100 000 ludności

Table I. Measles in Poland 1960–2002. Number of cases and deaths, incidence and mortality per 100 000 population

Rok	Zachorowania	Zgony	Zapadalność na 100 000	Umieralność na 100 000
1960–1964*	124 492	255	406	0,8
1965–1969*	131 432	168	411	0,5
1970–1974*	125 572	94	383	0,3
1975–1979*	84 073	37	240,7	0,11
1980–1984*	24 882	6	69,9	0,02
1985–1989*	6 806	1	18,2	0,003
1990	56 471	12	148,1	0,031
1991	2 419	1	6,3	0,003
1992	3 695	–	9,6	–
1993	1 410	–	3,7	–
1994	864	–	2,2	–
1995	752	–	1,9	–
1996	639	–	1,7	–
1997	338	–	0,9	–
1998	2 255	1	5,8	0,003
1999	99	–	0,26	–
2000	77	–	0,20	–
2001	133	–	0,34	–
2002	34	–	0,09	–

* – mediana

Pomijając 3 zachorowania na odrę, które wystąpiły w grudniu 2001 r., a zostały zarejestrowane w 2002 r., najczęściej przypadków odnotowano w I kwartale (19, tj. 61% ogółu zachorowań z 2002 r.), najmniej – w III kwartale (2 przypadki, 6%), co było zgodne z obserwowaną w latach wcześniejszych sezonowością zachorowań na tę chorobę w Polsce (ryc. 1).

Ryc. 1. Odra w Polsce w latach 1996–2002. Liczba zachorowań w miesiącu (wg daty zachorowania)
Fig. 1. Measles in Poland 1996–2002. Number of cases by month

W czterech województwach w 2002 r. w ogóle nie zarejestrowano zachorowań na odrę, a w pozostałych liczba zgłoszonych zachorowań wahała się od 1 (dwa województwa) do 5 (jedno województwo – śląskie), przy czym w żadnym z województw zapadalność nie przekroczyła 0,20 zachorowań na 100 000 ludności (najwyższe współczynniki, to – 0,18 na 100 000 w woj. lubelskim i 0,17 w podlaskim; tab. II).

Biorąc pod uwagę wiek osób chorych, najwyższą zapadalność na odrę odnotowano w 2002 r. wśród niemowląt (0,85 na 100 000), wśród dzieci rocznych (1,09) oraz wśród dzieci 5- (0,72) i 6-letnich (0,69), tj. w rocznikach – zgodnie z kalendarzem szczepień – oczekujących na podstawowe (13-15 miesiąc życia) lub przypominające (7 rok życia) szczepienie przeciwko odrze (tab. III).

Tak jak w latach poprzednich, dominowały zachorowania dzieci i młodzieży do lat 15 (26 zgłoszeń). Udział zachorowań w tym wieku w ogólnej liczbie zachorowań na odrę zarejestrowanych w 2002 r. wyniósł 76%.

Z powodu odry hospitalizowano w Polsce w 2002 r. 13 osób (38%) – zgonów nie zarejestrowano.

Sytuacja epidemiologiczna odry w Polsce w 2002 r. pozwala na umiarkowany optymizm w ocenie możliwości całkowitego wyeliminowania rodzimych zachorowań na tę chorobę w terminie określonym przez Światową Organizację Zdrowia (WHO), tj. przed końcem bieżącego dziesięciolecia.

Tabela II. Odra w Polsce w latach 1998–2002. Liczba zachorowań i zapadalność na 100 000 ludności wg województw

Table II. Measles in Poland 1998–2002. Number of cases and incidence per 100 000 population by voivodeship

Województwo	Mediana 1998–2000		2001		2002	
	zachorowania	zapadalność	zachorowania	zapadalność	zachorowania	zapadalność
POLSKA	99	0,26	133	0,34	34	0,09
1. Dolnośląskie	13	0,44	11	0,37	1	0,03
2. Kujawsko-pomorskie	1	0,05	1	0,05	2	0,10
3. Lubelskie	2	0,09	2	0,09	4	0,18
4. Lubuskie	4	0,39	1	0,10	1	0,10
5. Łódzkie	4	0,15	3	0,11	2	0,08
6. Małopolskie	12	0,37	24	0,74	4	0,12
7. Mazowieckie	5	0,10	18	0,35	4	0,08
8. Opolskie	1	0,09	–	–	–	–
9. Podkarpackie	7	0,33	2	0,09	3	0,14
10. Podlaskie	3	0,25	4	0,33	2	0,17
11. Pomorskie	7	0,32	10	0,45	3	0,14
12. Śląskie	26	0,53	26	0,54	5	0,11
13. Świętokrzyskie	1	0,08	13	0,98	–	–
14. Warmińsko-mazurskie	5	0,34	2	0,14	–	–
15. Wielkopolskie	17	0,51	16	0,48	3	0,09
16. Zachodniopomorskie	0	0,00	–	–	–	–

Tabela III. Odra w Polsce w latach 2000–2002. Zapadalność na 100 000 ludności i odsetki zachorowań wg wieku

Table III. Measles in Poland 2000–2002. Incidence per 100 000 population and percentages by age group

Wiek	Zapadalność na 100 000			Częstość względna (odsetki)		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
0–4	0,50	1,49	0,48	13,0	21,8	26,5
0	0,79	0,80	0,85	3,9	2,3	8,8
1	1,04	3,71	1,09	5,2	10,5	11,8
2	0,25	1,30	–	1,3	3,8	–
3	0,24	0,25	0,26	1,3	0,8	2,9
4	0,24	1,44	0,25	1,3	4,5	2,9
5–9	1,29	1,18	0,44	41,6	21,1	29,4
5	2,00	0,47	0,72	11,7	1,5	8,8
6	0,83	0,67	0,69	5,2	2,3	8,8
7	0,40	2,30	0,45	2,6	8,3	5,9
8	1,73	1,01	0,42	11,7	3,8	5,9
9	1,49	1,34	–	10,4	5,3	–
10–14	0,55	0,67	0,25	20,8	14,3	20,6
15–19	0,24	0,39	0,06	10,4	9,8	5,9
20–24	0,19	0,65	0,09	7,8	15,8	8,8
25–29	0,04	0,45	0,03	1,3	9,8	2,9
30–34	0,16	0,16	0,08	5,2	3,0	5,9
35–39	–	0,12	–	–	2,3	–
40+	–	0,02	–	–	2,3	–

Aktualny stan osiągnięto dzięki wieloletniemu programowi obowiązkowych szczepień ochronnych, konsekwentnie realizowanemu w Polsce od 1975 r., oraz stosunkowo dobremu wykonawstwu tych szczepień. I tak, w dniu 31 grudnia 2002 r. stan zaszczepienia przeciw odrze poszczególnych roczników dzieci i młodzieży do lat 15, tj. populacji szczególnie narażonej na zachorowanie, wahał się w Polsce u dzieci urodzonych w latach 2000–1997 (szczepienie podstawowe) w granicach od 97,6% do 99,5%, a u urodzonych w latach 1995–1988 (szczepienie przypominające) w granicach od 96,8% do 99,3% – licząc odsetek zaszczepionych w stosunku do liczby sprawdzonych kart uodpornienia (tab. IV).

Dobre wykonawstwo szczepień nie oznacza jednak, że nie należy dążyć do jego dalszej poprawy. Przede wszystkim należy przyspieszyć osiąganie wysokiego odsetka zaszczepionych, poprzez wykonywanie szczepień na początku okresu wyznaczonego przez kalendarz szczepień. Na znaczne możliwości skrócenia okresu dochodzenia do wysokiego odsetka zaszczepionych wskazują poważne międzywojewódzkie różnice w wykonawstwie szczepień podstawowych w 13–15 miesiącu życia, oraz szczepień przypominających w 7 roku życia. W 2002 r. odsetek dzieci z rocznika 2001, objętych szczepieniem podstawowym (80,0% w skali całego kraju), na obszarze poszczególnych województw wahał się od 72,8% w woj. śląskim do 96,8% w warmińsko-mazurskim, a odsetek dzieci z rocznika 1996, objętych szczepieniem przypominającym (84,4% w skali kraju), wahał się od 62,0% w woj. opolskim do 98,8% w warmińsko-mazurskim.

Za koniecznością szybszego wykonywania kalendarzowych szczepień przeciw odrze przemawiają też dane z wywiadów epidemiologicznych przeprowadzanych przez stacje sanitarno-epidemiologiczne po każdym zgłoszeniu zachorowania lub podejrzenia zachorowania na odrę. W świetle tych danych, w grupie osób, które zachorowały na odrę w 2002 r. znalazło się 11 osób (32%) nieszczepionych (w tym tylko 5 osób – troje niemowląt i dwie osoby dorosłe – w wieku nieobjętym kalendarzem szczepień), 9 osób (26%) zaszczepionych jedną dawką i 14 osób (41%) zaszczepionych dwiema dawkami. Zauważyć należy, że liczba zachorowań osób szczepionych (łącznie 23 przypadki), w zestawieniu z ogólną liczbą osób zaszczepionych od momentu wprowadzenia szczepień, wskazuje na wysoką skuteczność stosowanych szczepionek (tab. V).

O ile utrzymanie odsetka zaszczepionych (dwiema dawkami) na poziomie powyżej 95% – co jest jednym z wymogów WHO stawianych krajom uczestniczącym w programie eliminacji odry – przy dotychczasowej organizacji szczepień w Polsce nie powinno stwarzać trudności, to spełnienie innych wymogów WHO może okazać się kłopotliwe. W 2002 r., mimo tak małej ogólnej liczby zarejestrowanych zachorowań, odsetek przypadków potwierdzonych badaniem serologicznym w kierunku przeciwciał odrowych w klasie IgM wyniósł tylko 44% (15 przypadków) i był niższy niż w 2001 r. (55%). Paradoksalnie, wykonujący te badania Zakład Wirusologii PZH (w ramach doskonalenia pracy laboratoriów) w 2003 r. roku uzyskał pozytywny wynik w Zewnętrznym Sprawdzeniu Jakości pracy laboratoriów uczestniczących w diagnostyce odry (i różyczki) organizowanym przez WHO. Zważywszy, że diagnostyka odry wykonywana jest w PZH nieodpłatnie, barierą ograniczającą możliwości poprawy tego wskaźnika wydaje się być wyłącznie słabe upowszechnienie informacji o możliwości i zasadach wykonywania nieodpłatnych badań w kierunku odry, i to nie tylko wśród lekarzy pierwszego kontaktu, ale także wśród pracowników stacji sanitarno-epidemiologicznych. Konieczne jest też szersze rozpropagowanie samego programu eliminacji odry oraz podniesienie jego znaczenia, np. przez nadanie mu odpowiedniej rangi formalno-prawnej.

Tabela IV. Liczba i odsetek dzieci zaszczepionych przeciw odrze w Polsce w latach 1999-2002 wg roku urodzenia (szczepienia podstawowe i przypominające)
 Number and percentage of children vaccinated against measles in Poland 1999-2002 according to birth year (primary and boost vaccinations)

Rok urodzenia	Stan na 31.XII.1999 r.		Stan na 31.XII.2000 r.		Stan na 31.XII.2001 r.		Stan na 31.XII.2002 r.	
	liczba	% zaszczep. w roczniku	liczba	% zaszczep. w roczniku	liczba	% zaszczep. w roczniku	liczba	% zaszczep. w roczniku
Szczepienia podstawowe								
1997	389 397	97,0	396 371	98,8	398 264	99,2	397 725	99,5
1998	292 954	75,6	376 252	97,4	381 236	98,8	382 443	99,3
1999	x	x	283 178	75,4	364 620	97,2	370 246	98,9
2000	x	x	x	x	286 528	77,1	362 567	97,6
2001	x	x	x	x	x	x	289 024	80,0
Szczepienia przypominające								
1988	548 931	98,8	550 537	99,0	551 197	99,2	551 803	99,3
1989	531 125	98,6	535 272	98,9	536 998	99,2	536 852	99,3
1990	523 945	98,4	529 715	98,9	532 045	99,2	533 005	99,3
1991	508 075	97,8	513 836	98,6	518 241	98,9	520 475	99,2
1992	470 135	95,6	482 138	97,9	486 259	98,6	489 457	99,0
1993	378 551	79,9	456 697	96,2	466 012	98,0	469 688	98,7
1994	x	x	375 829	82,5	438 795	96,3	447 685	98,3
1995	x	x	x	x	349 481	81,7	414 508	96,8
1996	x	x	x	x	x	x	350 791	84,4

Tabela V. Odra w Polsce w 2002 r. Zachorowania i zapadalność na 100 000 osób szczepionych i nie szczepionych przeciw odrze wg wieku
 Table V. Measles in Poland 2002. Number of cases and incidence per 100 000 population among vaccinated and unvaccinated persons, by age group

Wiek*	Zaszczepieni I dawką			Zaszczepieni II dawką			Nie szczepieni		
	liczba zaszczep.	liczba chorych	zapadalność	liczba zaszczep.	liczba chorych	zapadalność	liczba zaszczep.	liczba chorych	zapadalność
0	x	x	x	x	x	x	336 861	3	0,89
1	289 024	2	0,69	x	x	x	72 113	2	2,77
2	362 567	-	-	x	x	x	9 068	-	-
3	370 246	1	0,27	x	x	x	4 118	-	-
4	382 443	1	0,26	x	x	x	2 737	-	-
5	397 725	2	0,50	x	1	x	2 144	-	-
6	63 249	-	-	350 791	2	0,57	1 624	1	61,58
7	12 436	-	-	414 508	2	0,48	1 413	-	-
8	6 563	-	-	447 685	2	0,45	1 235	-	-
9	4 915	-	-	469 688	-	-	1 164	-	-
10-14	15 325	1	6,53	2 631 592	6	0,23	5 229	-	-
15-19	34 479	1	2,90	3 071 279	1	0,03	12 362	-	-

* pominięto 6 zachorowań osób w wieku powyżej 19 lat

Bez tych działań w ogóle nie będzie możliwe spełnienie kolejnego wymogu WHO – wykonywania w skali roku przynajmniej jednego badania serologicznego w kierunku odry na każde 100 000 ludności. Ma to gwarantować odpowiednią czułość krajowego systemu nadzoru epidemiologicznego, a jest do zrealizowania tylko w sytuacji dostatecznie częstego zgłaszania przez lekarzy przypadków podejrzeń zachorowań, nawet jeśli prawdopodobieństwo potwierdzenia odry jest niewielkie. W Polsce rocznie należałoby wykonywać takich badań około 386, tymczasem w 2002 r. w całym kraju zgłoszono ogółem 54 przypadki zachorowań i podejrzeń, tj. ponad 7-krotnie mniej niż należało wykonać badań. O stosunkowo niskiej czułości systemu nadzoru nad odrą w Polsce świadczy także fakt, że aż 31 zachorowań (91%) zarejestrowanych w 2002 r. to przypadki rozproszone, izolowane, w których nie ustalono źródła zakażenia. Oznacza to, że co najmniej 31 innych zachorowań nie zostało wykrytych lub nie zostało zgłoszonych. Nie zmienia to wprawdzie oceny ogólnej sytuacji epidemiologicznej odry w Polsce w 2002 r., ale jest nie do przyjęcia w kraju realizującym program eliminacji tej choroby.

MP Czarkowski, B Kondej

MEASLES IN POLAND IN 2002

SUMMARY

In Poland 34 measles cases were registered in 2002 (0.09 per 100,000 population) – 99 cases less than in the preceding year. Eleven (32%) cases occurred in unvaccinated persons, 9 (27%) in persons who had received only one dose of the vaccine and 14 (41%) in those vaccinated with two doses. The number of cases among the vaccinated population – 23, including one case of vaccine associated measles – together with high vaccination coverage after 1975, indicates high effectiveness of measles vaccines used in Poland.

Fifteen cases (44%) were confirmed serologically (IgM).

Across the voivodeships the number of cases ranged from 0 in four voivodeships to 5 in the śląskie voivodeship. In none of the voivodeships, however, did the incidence exceed 0.2 per 100,000.

The most affected were infants (incidence 0.85 per 100,000), children in their second year of life (incidence 1.09) and children aged 5 and 6 years – incidence of 0.72 and 0.69 respectively. According to the immunization schedule these were children who should receive their first or subsequent dose of vaccine during the year 2002. Cases among children and adolescents below 15 years of age (26 cases) constituted 77% of all reported cases.

Out of all reported cases 13 (38%) were hospitalized. There were no deaths due to measles in Poland in 2002.

Adres autorów:

Mirosław P Czarkowski
Zakład Epidemiologii Państwowego Zakładu Higieny
ul. Chocimska 24, 00-791 Warszawa
e-mail: mpc@pzh.gov.pl